

**BOSHLANG‘ICH SINFLARDA INGLIZ TILI O‘QITISH
METODIKASINING SOTSIOLINGVISTIK ASOSLARI.**

Maftuna Khotamova Xoliqul qizi

Sirdaryo viloyati Shirin shahar Ixtisoslashtirilgan maktab

Ingliz tili fani o‘qituvchisi

+998994748814

Annotatsiya: Sotsiolingvistik kompetensiya – axborot sohibi (kognizant)ni shakllantirishning asosiy ko‘rsatkichi bo‘lib, u shaxsning o‘rganilayotgan tildan kommunikativ faoliyat me‘yorlari, o‘zga lingvoetnomadaniy qadriyatlar va o‘zga til dunyosining milliy manzarasiga uyg‘un tarzda foydalana olish kompetentligini nazarda tutadi.

Kalit so‘zlar: kognizant, lingvoetnomadaniy qadriyatlar, sosilingvistik mazmun, madaniyat omillari, ma’naviy qadriyat.

Аннотация: Социолингвистическая компетентность является основным показателем сформированности обладателя информации (сознательного), способного использовать изучаемый язык в соответствии с нормами коммуникативной деятельности, другими лингвоэтнокультурными ценностями, национальным ландшафтом мира. другой язык относится к способности получать.

Ключевые слова: познающий, лингвоэтнокультурные ценности, социолингвистическое содержание, культурные факторы, духовная ценность.

Abstract: Sociolinguistic competence is the main indicator of the formation of an information possessor (cognizant), who can use the learned language in a manner consistent with the norms of communicative activity, other linguo-ethnocultural values, and the national landscape of the world of another language. refers to the competence to receive.

Key words: cognizant, linguoethnocultural values, sociolinguistic content, cultural factors, spiritual value.

Sotsiolingvistik kompetensiyani madaniyatlararo kompetensiyaga fikran bog‘lash mumkin. Chunki sotsiolingvistik kompetensiya deganda, ko‘proq ta’lim sharoitida o‘quvchilarni madaniyatlararo muloqotga tayyorlash tushnilmoqda. O‘quvchilarga madaniyatlararo muloqotni o‘rgatish birinchidan, xorijiy tildagi kodlarni o‘zlashtira olish uchun nutqiy faoliyat yuritishga oid ko‘nikma va malakalarni shakllantirish, ikkinchidan, turli madaniyatga mansub kommunikantlar bilan uchrashganda, ularning madaniyatini tushunishlari uchun suhbatdoshining madaniyati bilan yaqindan tanishtirish orqali amalga oshiriladi. Xorijiy til va begona madaniyat

bilan tanishish o‘quvchilarning dunyoqarashini, til boyligining kengayishiga xizmat qiladi.

Ingliz tili ta’limi maqsadi sifatida madaniyatning ma’naviy qadriyatlar tizimi sifatida anglanishi tushunilmoqda. Bu o‘rinda madaniyat – tili o‘rganilayotgan xalq yoki jamiyat tomonidan turmushning maishiydan tortib falsafiygacha bo‘lgan barcha jabhalarida yaratilgan va to‘plangan, amalga oshgan yoki oshmagan ma’naviy qadriyatlar majmuini ifodalaydi.

O‘quv dasturida ta’kidlanganidek, ingliz tili va madaniyat yaxlit (integratsiyalashgan) holda o‘rgatiladi. Madaniyat, bu o‘rinda, inson fikri vafaoliyati hosilasi tushunchasini ifodalaydi. Ingliz tili o‘rganish jarayonida o‘rganilayotgan til sohiblari yaratgan madaniy merosning o‘zlashtirilishi targ‘ib etiladi. O‘quvchini (learner) nafaqat muloqotdosh, balki axborot sohibi (kognizant) maqomida o‘rganilayotgan tildan foydalanuvchi sifatida shakllantirishga ustuvor ahamiyat qaratiladi.

Madaniyatlararo kompetensiya muomala jarayonida madaniyatlarning yaqinlashuvi, bir madaniyat rakursidan madaniyatlarni solishtirish, qiyoslash rakursiga o‘tishdir. Chunki bu jarayonda nutqiy muloqot turli madaniyat va tilga mansub kishilar o‘rtasida sodir bo‘ladi. I.I.Xaleeva madaniyatlararo kompetensiyani «turli madaniyatga va tilga mansub kishilarning o‘zaro hamkorligining xos yig‘indisi» - deb e’tirof etadi. Olimaning yozishicha, sheriklik, hamkorlik jarayonida turli madaniyatga mansub kishilar bir-birlarining nafaqat madaniyatlaridagi farqni bilib, his qilib qolmay, balki, bir-birlariga «begona», «yot», «notanish» ekanliklarini ham his qilib turadilar.

Albatta, boshlang‘ich sinf o‘quvchisi milliy qadriyatlarni hali chuqur anglab yeta olmaydi. Lekin o‘zbek bolasi uchun ko‘z ochib ko‘rgan beshigi, ilk bora tinglagan allasi, kulcha noni, dastlabki qo‘g‘irchog‘i (Bichixon va Kachalpolvon), Zumrad va Qimmat, Alpomish va uning uchqur oti Boychibor, sumalak toshi, buyuk ajdodlari (Amir Temur, Al-Buxoriy, Al-Xorazmiy), dunyoga mashhur obidalari (Registon, Ichan qal’a, Oq saroy), Go‘r o‘g‘li, Bir ko‘zli dev, yalmog‘iz kampir, Yortiquloq, Afandilar, matallar, hikmatli iboralar va maqollar qadriyat hisoblanadi. Ingliz bolasiga esa Sindrella, Goblinlar, Gammi ayiqchalar, Gnomlar, Elflar, Orglar, Trollar, Momiqvoy va Puchuqvoy, Qirol Artur va uning Ekskalibur qilichi, aylana stol ritsarlarining qahramonliklari, sehrGAR Merlin va Ajdarho, Lord Nelson, Eskotdagi Qirollik poygalari, Big Ben minorasi, futbol musobaqalari qadriyat sanaladi.

Amerikalik uchun esa Amerika bayrog‘i, Ozodlik haykali, «America the Beautiful» qo‘shig‘i, Jorj Vashington, Abram Linkoln, Pol Banyon, Pikos Bill, Kayot Kavboy, Grand Kanyon, Mikki Maus, Styuard Litl, Xenni Penni, Pussi Ket, Uzunpaypoq Peppi va boshqalar o‘ziga xos ahamiyat kasb etadi.

Ushbu «madaniyat omillari» ijtimoiylashuv sarhadlarini kengaytirib, turfa qadriyatlar sifatida o‘quvchining tafakkuri kengliklarini yanada teranlashtiradi.

Madaniyatlararo kompetensiya o'zga madaniyatga taalluqli qadriyatlardan xabardor bo'lish orqali o'quvchi shaxsini yangidan shakllantiradi, uning dunyoqarashini kengaytiradi, o'zga madaniyat hamda uning tarkibi bo'lgan qadriyatlarga nisbatan hurmat va bag'rikenglik ruhida tarbiyalanib, komil inson bo'lib voyaga yetadi.

Shu sababdan, ingliz tili ta'limining maqsadi o'quvchining o'zga lingvomadaniyat bilan muloqot qilishga individual tajribasini orttirish, mazmuni «o'zga dunyo», vositasi esa ushbu dunyoni tasvirlovchi ingliz tili bo'lishi lozimligi ta'kidlanmoqda.

Tili o'rganilayotgan mamlakat xalqlariga xos urf-odatlar, e'tiqod, marosimlar, san'at turlari, folklor, axloq-odob me'yorlari, maqol, matal, ertak, milliy qahramonlar, kiyim-kechak, taomlar, kundalik mashg'ulotlardan xabardor bo'lgan shaxs turli ijtimoiy vaziyatlarda fikrni adekvat ifodalay oladigan va o'z xatti-harakatlarini risoladagidek idora qila oladigan bo'ladi.

Sotsiolingvistika – til hodisalari va til birliklarini ijtimoiy omillarga bog'lagan holda tadqiq etuvchi fan bo'lib, bir tomondan xalqning ijtimoiy va madaniy hayotiga xos xususiyatlarni, ikkinchi tomondan muloqot (kommunikatsiya) vaziyatlarini o'rganadi. (S.G.Ter-Minasova).

Sotsiolingvistik aspekt metodik kontekstda tili o'rganilayotgan mamlakat xalqining turmush tarzi, fe'l-atvori, madaniy-tarixiy va milliy ananalari, mentaliteti xususiyatlarining kashf etilishini ta'minlovchi umume'tirof etilgan jonli muloqot va adabiy til me'yorlarini anglatadi.

Ingliz tili o'qitish metodikasining sotsiolingvistik aspekti ta'limning chegeralanganlik sharoitini hisobga olib dasturning sotsiolingvistik mazmunini tanlash talablari sistemasini aniqlashtiradi. Metodikaning sotsiolingvistik aspektini bilish zamonaviy o'qituvchiga:

- dastur materialini tanlash xususiyatlari haqida tasavvurga ega bo'lish;
- material tanlashga taalluqli yondashuvlarga oid muammolarni tushuna olish;
- ta'lim maqsadlari va bosqichidan kelib chiqadigan tanlash prinsiplari (me'zonlari)ni hisobga olib dastur mazmunining birliklarini taqsimlay olish;
- ma'lum vaziyatlar uchun tanlash talablarini hisobga olib sotsiolingvistik material saralash va ishchi o'quv dasturi yarata olish;
- ingliz tilidan fakultativ yoki to'garak mashg'ulotlari uchun sotsiolingvistik materialni metodik tayyorlay olish uchun zarur.

Xulosa

Har qanday holatda ham o'qituvchi dastur materialani saralashni metodik savodli va asosli amalga oshirishi, ta'lim jarayonida sifat va samaradorlikka erishish uchun belgilangan maqsadga muvofiq o'quv birliklarini ajratib olishi zarur. Sotsiolingvistik materialni saralashdan avval uni boshlang'ich sinf o'quvchilari uchun tanlash tamoyillari haqida tushunchaga ega bo'lib olish zarur.

Adabiyotlar.

1. Биболетова М.З. Обучение иностранному языку в контексте языкового образования в современной российской школе. – М.: Просвещение, 2013. – 20 с.
2. Верещагина И.Н., Рогова Г.В. Методика обучения английскому языку на начальном этапе в общеобразовательных учреждениях. – М.: Просвещение, 2000. – 261 с.
3. Колкер Я.М., Устинова Е.С., Еналиева Т.М. Практическая методика обучения иностранному языку: Учеб. пособие. – М.: Академия, 2000. – 264 с.
4. Мильруд Р.П. Методика преподавания английского языка. English teaching methodology. – М.: Дрофа, 2005. – 253 с.
5. Родина Н.М., Протасова Е.Ю. Методика обучения дошкольников иностранному языку: Учеб. пособия. – М.: Владос, 2010. – 210 с.
6. Щукин А.Н. Обучение иностранным языкам. Теория и практика. – М.: Филоматис, 2006. – 480 с.